

Obróbka elektroerozyjna z płatkami grafenowymi w dielektryku

Electrical discharge machining with graphene flakes in dielectric

RAFAŁ ŚWIERCZ*

DOI: <https://doi.org/10.17814/mechanik.2017.3.38>

Przedstawiono analizę statystyczną wyników badań doświadczalnych obróbki EDM stali w roztworze nafty z płatkami grafenowymi oraz w dielektryku na bazie nafty. Wyznaczono równania regresji opisujące wpływ parametrów i warunków obróbki na wybrane parametry chropowatości powierzchni.

SŁOWA KLUCZOWE: obróbka elektroerozyjna, płatki grafenowe w dielektryku, chropowatość powierzchni

The article presents statistical analysis of results experimental investigation of EDM process with graphene flakes in dielectric. The relations between surface roughness and process parameters have been determined.

KEYWORDS: electrical discharge machining (EDM), graphene flakes, surface roughness

Fizyka usuwania materiału w obróbce elektroerozyjnej (EDM) jest w istotny sposób zdeterminowana przez właściwości ośrodka, w którym następują wyładowania elektryczne. Badania doświadczalne procesu obróbki z zastosowaniem dodatkowych proszków w dielektryku [1–3] wykazały możliwość obniżenia chropowatości obrabianych powierzchni. Częsteczki umieszczone w dielektryku ułatwiają zainicjowanie wyładowania elektrycznego, a jednocześnie obniżają jego energię. Powierzchnia po obróbce charakteryzuje się zarówno zmniejszonym parametrem chropowatości R_a , jak i zmianami strukturalnymi zachodzącymi w wyniku stopowania cząsteczek [5, 6]. Ze względu na własności płatków grafenowych (wysoką przewodność cieplną 4840–5300 W/m·K – i elektryczną – 200 razy większą niż krzem) [4] w nafcie może nastąpić odmienny przebieg wyładowania elektrycznego.

Cel badań

Celem badań było wyznaczenie wpływu wybranych parametrów obróbki elektroerozyjnej i rodzaju zastosowanego dielektryka (nafta, roztwór nafty z płatkami zredukowanego tlenku grafenu – RGO) na wybrane parametry chropowatości obrabianych powierzchni.

Badania doświadczalne

Badania doświadczalne procesu drążenia elektroerozyjnego prowadzone były na obrabiarce Charmilles Form 2 LZ ZNC. Poddano obróbce EDM szlifowane próbki o wymiarach 12 × 12 mm ze stali 1.2713 (WNL) hartowanej elektrodą miedzianą (M1E). Badania były realizowane według eksperymentu planowanego dwuczynnikowego pięciopoziomowego Hartleya. Przyjęto następujące zmienne: natężenie prądu I , czas impulsu t_{on} , dielektryk nafta oraz roztwór nafty z grafenem płatkowym o stężeniu 0,1%. Ustalono wartość parametru stałego – napięcia wyładowania $U_c = 25$ V. Czas przerwy między impulsami t_{off} ustalono jako współczynnik wypełnienia impulsu na poziomie $\sigma = 0,7$.

* Dr inż. Rafał Świercz (rsw@meil.pw.edu.pl) – Instytut Technik Wytwarzania Politechniki Warszawskiej

Analiza wyników badań wskazuje, że w zależności od wartości natężenia prądu i czasu impulsu (przy ustalonych pozostałych parametrach i warunkach obróbki) występują znaczne różnice w topografii obrabianych powierzchni. Średnie arytmetyczne odchylenie rzędnych badanych powierzchni S_a zawiera się w przedziale od 2,02 do 11,9 μm dla obróbki w nafcie oraz od 0,96 do 8,89 μm dla obróbki w roztworze nafty z RGO. Wartości te odpowiadają chropowatości z zakresu obróbki wykończeniowej i zgrubnej. Wyraźnie widoczne jest znaczące obniżenie wartości parametrów amplitudowych chropowatości w przypadku obróbki w roztworze z RGO. Średnia arytmetyczna krzywizna wierzchołów nierówności powierzchni S_{sc} zmienia się od 0,053 do 0,094 μm^{-1} dla obróbki w nafcie oraz od 0,053 do 0,084 μm^{-1} dla obróbki w roztworze nafty z płatkami grafenowymi. Wartość S_{sc} ma istotny wpływ m.in. na zużycie ścierny powierzchni, możliwość nanoszenia na nią powłok czy też jej refleksyjność. Im wyższe pochylenie i mniejszy promień zaokrąglenia, tym wierzchołki nierówności mają bardziej zaokrąglony charakter, co prowadzi do wzrostu współczynnika tarcia, jednocześnie zwiększając własności adhezyjne powierzchni. W tabl. I przedstawiono wyniki pomiarów wybranych parametrów SGP.

TABLICA I. Wyniki badań – parametry SGP

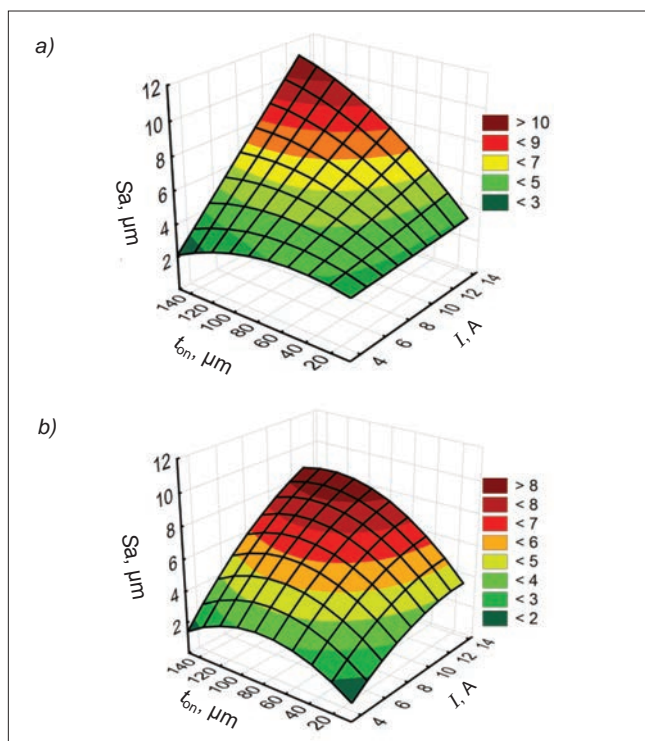
Lp.	Parametry obróbki		Parametry SGP			
			nafta		nafta z RGO	
	I A	t_{on} μs	S_a μm	S_{sc} μm^{-1}	S_a μm	S_{sc} μm^{-1}
1	2,1	10	2,08	0,0665	0,263	0,0632
2	13,5	10	5,43	0,0885	0,379	0,0527
3	2,1	145	1,86	0,0531	0,180	0,0598
4	13,5	145	12,20	0,0943	0,513	0,0824
5	7,8	5	3,28	0,0839	0,353	0,0815
6	7,8	150	6,05	0,0715	0,342	0,0618
7	1,7	78	1,73	0,0670	0,201	0,0735
8	14,0	78	7,50	0,0914	0,481	0,0771
9	7,8	78	6,31	0,0858	0,428	0,0839
10	7,8	78	7,48	0,0874	0,442	0,0798

Na podstawie wyników badań doświadczalnych wyznaczono statystyczne, matematyczne modele procesu obróbki (tabl. II).

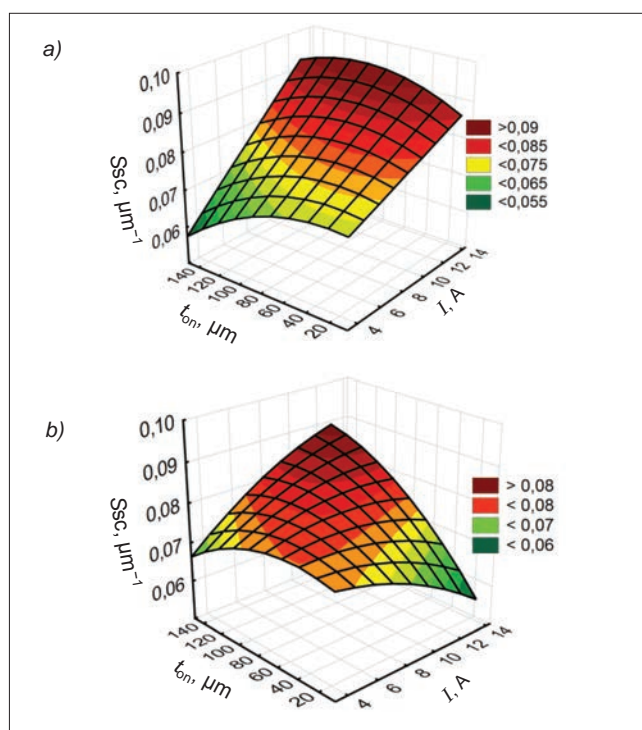
TABLICA II. Równania regresji

Równania regresji – obróbka w nafcie	R	F/F_{kr}
$S_a = 3,53 - 0,00019 t_{on}^2 + 0,006 I t_{on}$	0,96	47
$S_{sc} = 0,068 + 0,0014 I - 0,000001 t_{on}^2 + 0,000014 I t_{on}$	0,96	24
Równania regresji – obróbka w roztworze nafty z RGO	R	F/F_{kr}
$S_a = -1,39 + 0,81 I + 0,003 I t_{on} - 0,00035 t_{on}^2 + 0,046 t_{on} - 0,033 I^2$	0,99	40
$S_{sc} = 0,076 - 0,000001 t_{on}^2 - 0,000117 I^2 + 0,000028 I t_{on}$	0,75	2,65

Równania regresji opisano funkcją wielomianu stopnia drugiego w programie Statistica. Dla każdego równania określono współczynnik korelacji R , odzwierciedlający zmienność badanej cechy. Zweryfikowano poprawność wyznaczenia równań regresji testami statystycznymi (dla $\alpha = 0,05$): F-Snedecora i t-Studenta. Uzyskane zależności zostały przedstawione na rys. 1 i 2. Parametry wysokości chropowatości (np. S_a – rys. 1) są w głównej mierze uzależnione od wartości natężenia prądu wyładowania. Wzrostowi natężenia prądu i czasu impulsu odpowiada wzrost ilości materiału erodowanego w pojedynczym impulsie, prowadząc do generowania chropowatości o większej wysokości. Przy niewielkich wartościach natężenia prądu (rzędu 1,7 A) zwiększanie czasu wyładowania (a tym samym energii) nie powoduje znaczącego wzrostu parametru S_a . Może to mieć związek z ilością energii cieplnej (zależnej od wartości natężenia prądu) wytworzonej i dostarczonej do materiału obrabianego w procesie wyładowania, która powoduje topnienie i odparowanie materiału. Geometria nierówności opisana średnią arytmetyczną krzywizny wierzchołów nierówności powierzchni S_{sc} jest uzależniona zarówno od natężenia prądu, jak i czasu impulsu. Przy najwyższych wartościach energii wyładowania nie tylko powstają krater o największej głębokości, ale również wierzchołki nierówności mają największy promień. Może to być spowodowane ponownym krzepnięciem roztopionych mikrostrug materiału, które w procesie erozji nie zostały usunięte i ponownie zakrzepły na powierzchni nierówności. Zmiana właściwości ośrodka, w którym następuje przebicie elektryczne, istotnie wpływa na wartość parametrów amplitudowych chropowatości (S_a) i parametrów opisujących ich geometrię (S_{sc}). Zarówno dla największych, jak i najmniejszych wartości natężenia prądu i czasu impulsu podczas obróbki w nafcie z płatkami grafenu zaobserwowano zmniejszenie analizowanych wartości. Może to wynikać bezpośrednio z dyspersji wyładowań elektrycznych zachodzących na płatkach grafenowych. Wyładowania elektryczne docierające do powierzchni obrabianej mają mniejszą energię.

Rys. 1. Zależność parametru S_a od czasu impulsu t_{on} i natężenia prądu I : a) obróbka w nafcie, b) obróbka w roztworze nafty z RGO

Rys. 2. Zależność parametru S_{sc} od czasu impulsu t_{on} i natężenia prądu I : a) obróbka w nafcie, b) obróbka w roztworze nafty z RGO

Opracowane równania regresji charakteryzują się wyższym współczynnikiem korelacji R i mniejszym rozrzutem wartości w przypadku obróbki elektroerozyjnej w roztworze nafty z RGO. Może wynikać to z faktu uzyskania większej stabilności wyładowań w całym badanym obszarze parametrów elektrycznych.

Podsumowanie

Badania doświadczalne wykazały, że zmiana właściwości ośrodka (dodanie cząsteczek przewodzących) w istotny sposób wpływa na przebieg wyładowań elektrycznych, a tym samym na efekty obróbki. Ze względu na własności płatków grafenowych (wysoką przewodność elektryczną i cieplną) przebieg wyładowania elektrycznego i końcowy proces rozpraszania ciepła w szczelinie międzyelektrodowej w stosunku do obróbki w nafcie są odmienne. Ułatwienie inicjacji wyładowania elektrycznego (przy powiększonej w stosunku do standardowej grubości szczeliny międzyelektrodowej) powoduje powstawanie stabilnych wyładowań elektrycznych o obniżonej energii.

LITERATURA

- Dąbrowski L, Zawora J, Yu J. „Poliptymalizacja procesu obróbki elektroerozyjnej z proszkami przewodzącymi w dielektryku”. *Mechanik*. 12 (2015): s. 40–44.
- Fred L.A. et al. “Surface modification of tool steel by electrical discharge machining with molybdenum powder mixed in dielectric fluid”. *International Journal Advances Manufacturing Technology*. (2016): s. 1–10.
- Hamid B., Samin S. “Effects of nanopowder TiO_2 -mixed dielectric and rotary tool on EDM”. *International Journal of Advanced Manufacturing Technology*. 83, 1 (2016): s. 519–528.
- Novoselov K.S. et al. “A roadmap for graphene”. *Nature*. 460 (2012) s. 192–200.
- Podolak-Lejtas A. „Wpływ obróbki nagniataniem na właściwości użytkowe elementów po obróbce elektroerozyjnej”. *Mechanik*. 1 (2016): s. 35–37.
- Żyra A, Skoczypiec S. „Wpływ dielektryka na cechy strukturalne i morfologiczne stali austenitycznej po obróbce elektroerozyjnej”. *Mechanik*. 12 (2016): s. 26–28.